

Розділ 2. Міжнародні економічні відносини

УДК 330.46:519.86

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-63-22-32

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Ткач Д.К.

*аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: dmitriyt@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0009-1856-5523>*

ASSESSMENT OF THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF UKRAINIAN ELECTRICAL POWER INDUSTRY

Tkach Dmytro

*postgraduate student, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: dmitriyt@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0009-1856-5523>*

Анотація. У статті аналізується сучасний стан та перспективи подальшого розвитку конкурентних переваг української електроенергетики. Відслідковано історичний шлях розвитку конкуренції у електроенергетичній сфері економіки України, ця галузь поступово із здійсненням ринкових реформ в державі перетворювалася із державно - монопольної в суперництво великих господарських об'єднань, комплексів, компаній. Метою статті є розкриття основних факторів та тенденцій, які впливають на сучасний стан та перспективи подальшого розвитку конкурентних переваг української електроенергетики. Внутрішній електроенергетичний ринок України складається із генеруючих компаній до складу яких входять АЕС, ТЕЦ, ТЕС, ГЕС, ВДЕ, а також компанії із розподілу електроенергії (обленерго) та електричних мереж. У всіх цих видах виробників електроенергії, за винятком атомних електростанцій, присутній приватний капітал, а значить і конкурентна боротьба. Те ж саме відбувається з обленерго та електромережами. Проаналізовано законодавчі принципи державної політики на ринку електричної енергії. Підкреслено, що конкуренція практично відсутня а атомній енергетиці. Тут державі належить 100 % власності, а саме у державному підприємстві «НАЕК «Енергоатом»». Єдина сфера де присутня конкуренція це закупка ядерного палива. До недавнього часу тут був монополіст – Росія. У кінці вересня 2020 року американсько - японський виробник ядерного палива Westinghouse і український НАЕК «Енергоатом» підписали угоду, якою передбачено поставка ТВЕЛів західного виробництва. Як результат відповідно до фінплану у 2020 році державне підприємство «НАЕК замість наміченого доходу у сумі 1,6 млрд. грн. отримала, чисті збитки 4,8 млрд. грн. Звертається увага на те, що згідно Закону «Про ринок електричної енергії», з 1 липня 2019 року безперешкодний у плані конкуренції ринок мав розпочати свою роботу для усіх без винятку генеруючих компаній. У той же час втручання держави в діяльність «Енергоатому» призвели до чистих збитків компанії у 2019 році у розмірі 4,8 млрд. грн. Далі аналізується ситуація, яка склалася на ринку теплової електроенергетики. Тут монополістом є «Донбаська паливно-енергетична компанія Енерго», яка генерує четверту частину електричної енергії України публічне акціонерне товариство «Центрэнерго», яке знаходиться під контролем держави. На цьому ринку представлена також публічне акціонерне товариство «Донбасэнерго». Та досліджуються причини, які через конкурентну боротьбу викликали значну кризу на ринку теплової електрогенерації. Досліджується конкурентна боротьба в гідроенергетиці, на підприємствах відновлювальних джерел енергії, обленерго та електричних мережах.

Ключові слова: українська електроенергетика, АЕС, ТЕЦ, ТЕС, ГЕС, ВДЕ, компанії із розподілу електроенергії (обленерго), електричні мережі, конкурентна боротьба.

Формули: 0; рис.: 2; табл.: 1, бібл.: 14

Annotation. The article analyzes the current state and prospects for further development of competitive advantages of the Ukrainian electrical power industry. The historical way of development of competition in the electrical power sphere of economics of Ukraine is provided, as this branch gradually, together with realization of market reforms in the state, turned from state monopoly into competition of big economic associations, complexes, companies. The purpose of the article is to reveal the main factors and trends that affect the current state and prospects for further development of competitive advantages of the Ukrainian power industry. The domestic electricity market of Ukraine consists of

generating companies which include APS, TPP, CHPP, HPP, RES, as well as electricity distribution companies (oblenergo) and electricity networks. All these types of electricity producers, with the exception of nuclear power plants, have private capital, resulting in competition. The same happens with regional electrical power and electricity networks. The legislative principles of the state policy on the electricity market are analyzed. It is emphasized that there is almost no competition in nuclear energy. Here the state owns 100% of the property, namely in the state enterprise NNEGC Energoatom. The only sphere with competition is the purchase of nuclear fuel. Until recently, there was a monopolist - Russia. At the end of September 2020, the American-Japanese nuclear fuel producer Westinghouse and the Ukrainian NNEGC Energoatom signed an agreement that envisaged the supply of fuel elements of Western production. As a result, according to the financial plan in 2020, the state-owned enterprise NNEGC instead of the planned income in the amount of UAH 1.6 billion received less. Attention is drawn to the fact that according to the Law "On the Electricity Market", from July 1, 2019, the market that is unhindered in terms of competition should start operating for all generating companies without exception. At the same time, state intervention in Energoatom's activities led to the company's net losses in 2019 amounting to UAH 4.8 billion. Next, the situation that has developed on the market of thermal power is analyzed. Here the monopolist is the "Donbass Fuel and Energy Company Energo", which generates a quarter of Ukraine's electricity from the state-owned "Centerenergo", which is controlled by the state. Public Joint Stock Company Donbasenergo is also represented at this market. However, the reasons that caused a significant crisis in the market of thermal power generation due to competition are investigated. The competition in hydropower, at the enterprises of renewable energy sources, regional power and electricity networks is investigated.

Key words: *competitive Ukrainian electrical power industry, APS, TPP, CHPP, HPP, RES, electricity distribution companies (oblenergo), electricity networks, competition.*

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 1; bibl.: 14

Постановка проблеми. Українська електроенергетика поступово із здійсненням ринкових реформ в державі перетворювалася із державно - монопольної в суперництво великих господарських об'єднань, комплексів, та компаній. Це призвело до розвитку конкурентної боротьби в секторі української електроенергетики. Це і зумовлює актуальність дослідження даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та організаційно-економічні аспекти сучасного стану та перспектив подальшого розвитку конкурентних переваг української електроенергетики висвітлені у розробках вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких як: І. Булах, А. Воронкової, О. Гавриша, В. Гранатунова, П. Забеліна, В. Дергачової, Л. Довгань, В. Оберемчука, М. Портера, Г. Савіної, В. Стівенсона, Р. Фатхутдінова, З. Шершньової, Л. Христенко та інших

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття основних факторів та тенденцій, які впливають на сучасний стан та перспективи подальшого розвитку конкурентних переваг української електроенергетики.

Викладення основного матеріалу дослідження. Здатність до конкурентності

в умовах ринку дозволяє оцінити економічний потенціал. Зміни, які відбулися у сфері конкуренції та умовах її реалізації, які зв'язані з перетвореннями в політиці, економіці, соціальній, етнічній та правовій сфері надають дефініції конкурентоспроможності нового значення.

Особливо цікаво відслідкувати історичний шлях розвитку конкуренції у електроенергетичній сфері економіки України, оскільки ця галузь поступово із здійсненням ринкових реформ в державі перетворювалася із державно - монопольної в суперництво великих господарських об'єднань, комплексів, компаній. При цьому змінювався не тільки суб'єкт конкуренції, а й конкурентне поле, на якому вони діяли – як на внутрішньо - українському, так і на європейському ринках.

Внутрішній електроенергетичний ринок України складається із генеруючих компаній до складу яких входять АЕС, ТЕЦ, ТЕС, ГЕС, ВДЕ, а також компанії із розподілу електроенергії (обленерго) та електричних мереж. У всіх цих видах виробників електроенергії, за винятком атомних електростанцій, присутній приватний капітал, а значить і конкурентна боротьба. Те ж саме відбувається з обленерго та електромережами.

Виробництво електроенергії за типом електростанції

Тип	2015	2016	2017	2018	2019	2020
АЕС	55,6%▲	52,3%▼	55,1%▲	53,0%▼	53,9%▲	51,2%▼
ТЕЦ/ТЕС	35,2%▼	39,7%▲	35,9%▼	36,9%▲	36,2%▼	35,2%▼
ГЕС/ГАЕС	4,3%▼	6,0%▲	6,8%▲	7,5%▲	5,1%▼	5,1%▲
СЕС/ВЕС/Біомаса	1,0%▲	1,0%▲	1,2%▲	1,7%▲	3,6%▲	7,3%▲
Блок-станції*	3,9%▼	1,0%▼	1,0%▲	0,9%▼	1,1%▲	1,2%▲

Рис. 1. Прогнозні обсяги виробництва електричної енергії ОЕС України на 2021 р., млрд. кВт год

Тепер спробуємо дослідити як у енергетичному секторі економіки проявляється конкурентна боротьба і саме у яких сегментах. Цей аналіз варто почати з принципів державної політики, які законодавчо в ній закріплені. Одним з них відповідно до статті 5 Закону України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР "Про електроенергетику" (зі змінами) є принцип сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку електричної енергії, а також забезпечення захисту прав та інтересів споживачів енергії. Деталізуючи останній принцип, слід звернути увагу, що одним із прав споживачів електроенергії є право на вільний вибір постачальника, передбачене статтею 25 Закону України "Про електроенергетику".

Окреслені засади господарювання знаходять свій розвиток у частині 2 статті

3 Закону України від 24 жовтня 2013 року № 663-VII "Про засади функціонування ринку електричної енергії" (зі змінами). У цій статті декларується, що ринок електричної енергії має функціонувати на засадах, зокрема: добросовісної конкуренції (пункт 4); рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії (пункт 5); вільного вибору постачальника електричної енергії кваліфікованим споживачем (пункт 6); недискримінаційного доступу до ринку електричної енергії (пункт 8)[1].

Генеруючі електроенергію компанії діляться на державні та приватні. Звичайно конкуренція не присутня а атомній енергетиці. Тут державі належить 100 % власності, а саме у державному підприємстві «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом»

створена у жовтні 1996 р. Компанія є оператором чотирьох існуючих АЕС України, у складі яких працюють 15 атомних енергоблоків, з яких 13 типу ВВЕР-1000 і два – ВВЕР-440, валовою установленою потужністю 13 835 МВт, 2 гідравлічні агрегати Ташлицької ГАЕС установленою потужністю 302 МВт та 2 гідравлічні агрегати Олександрівської ГЕС установленою потужністю 11,5 МВт.

«Енергоатом» постачає близько 55% потреби України в електроенергії, осінню та зимою цей показник сягає 70%.

Україна восьма в світі за показником установленої потужності АЕС. У 2018 році Україна третя у світі за частиною електроенергії АЕС в валовому об'ємі виробництва електроенергії в країні [2].

У цій сфері присутня конкуренція при закупці ядерного палива. До недавнього часу тут був монополіст – Росія. Ця ситуація створила проблему з безпекою використання цього виду енергії на українському ринку.

«Укінці вересня 2020 року американсько - японський виробник ядерного палива Westinghouse і український НАЕК «Енергоатом» підписали угоду. Якою передбачено, що із трьох діючих енергоблоків Рівненської АЕС на два потужністю 440 МВт., будуть поставлені ТВЕЛі західного виробництва, з часом комплекти деталей до них будуть випускатися і в Україні. Таким чином російські тепловидільні елементи замінять західні і будуть застосовуватися на всіх типах українських ядерних реакторів. Це робить українську атомну енергетику більш безпечною, захищає від російської монополії в цій сфері і створює можливість поставляти неросійське ТВЕЛі в інші європейські держави»[3].

У той же час НАЕК «Енергоатом» наразився на зовсім іншу проблему пов'язану з конкуренцією в енергетичній сфері. Згідно «закону «Про ринок електричної енергії», з 1 липня 2019 року безперешкодний у плані конкуренції ринок мав розпочати свою роботу для усіх без винятку генеруючих компаній»[4].

Можливості для цього з'явилися б тільки у випадку комплектної відмови від перехресної субсидії, яку надають промислові покупці населенню, об'єм якої дорівнює четвертій частини річного обороту енергоринку або 50 млрд. грн.

Натомість ці приписи закону не були зроблені, тарифи на електроенергію для населення залишилися незмінними. У той же час, з 1 липня 2019 року існувала можливість з одного боку зберегти 50-мільярдні субсидії, а з іншого запровадити зрозумілі механізми в функціонуванні енергетичного ринку в Україні. Це створило б умови НАЕК «Енергоатом», без дискримінації конкурувати з іншими виробниками електроенергії в усіх сегментах нового ринку.

Ініціатори закону розраховували, на те що «Енергоатом» буде відшкодовувати розбіжність між заниженою вартістю кіловат-години для населення і ринковою із власних надприбутків. Джерелом яких міг стати вільний вихід атомної енергокомпанії в реальний конкурентний ринок, що призвело б до скорочення триразового диспаритету між ціною кіловат-години у ТЕС і АЕС. Наприклад, 1,76 грн. у тепловиків і 0,57 грн. у атомників станом на березень 2019 року.

НАЕК «Енергоатом», який є монополістом у цьому секторі, за конкурентних умов, мав би змогу укласти на ринку ДД - двосторонніх договорів тридцять максимально великих промислових виробництв з об'ємом використання 45 млрд. кіловат-годин, а це 36% валового споживання в Україні. У такому разі ТЕС конкуренції з АЕС в цьому сегменті не видержали. Вартість електроенергії для цих компаній, з урахуванням конкуренції на цьому ринку, була б самою нижчою серед непобутових покупців.

Як результат відповідно до фінплану у 2020 році державне підприємство «НАЕК «Енергоатом» замість наміченого доходу у сумі 1,6 млрд. грн. отримала, чисті збитки 4,8 млрд. грн[5].

Далі проаналізуємо ситуацію, яка склалася на ринку теплової

електроенергетики. Тут монополістом є «Донбаська паливно-енергетична компанія Енерго», яка генерує четверту частину електричної енергії України із валовою установленою потужністю понад 17 ГВт. Тепловою генерацією у складі компанії виробляють: «ДТЕК Східенерго», «ДТЕК Дніпроенерго», «ДТЕК Західенерго», «Київенерго та Миронівської ТЕС», що входить в «ДТЕК Енерго».

У цьому сегменті теплоенергетики діє публічне акціонерне товариство «Центренерго», яке знаходиться під контролем держави. ПАТ складається із трьох теплоелектростанцій: Трипільська ТЕС у Київській області, м. Українка, Зміївська ТЕС у Харківській області, смт. Комсомольське, Вуглегірська ТЕС у Донецькій області, м. Світлодарськ та відокремленого підрозділу «Ременерго», що знаходиться у м. Черкаси. Загальна установлена потужність складає - 7665 МВт, це приблизно 14 % від загальної потужності електростанцій України.

На цьому ринку представлена також публічне акціонерне товариство «Донбасенерго» — енергетична компанія, яка належить Ігорю Гуменюку та виробляє електричну та теплову енергію, їх постачанням споживачам, ремонтом електрообладнання, роботами по проектуванню в енергетичній сфері. Обсяги щорічно виробництва ПАТ близько 3,5 млрд. кВтг. електроенергії. Компанія має у своєму складі 2 теплові електростанції - Старобешівську ТЕС (знаходиться на не підконтрольній Україні території) та Слов'янську ТЕС, а також компанії "Донбасенергоспецремонт", "Донбасенергоналадка", "Теплоелектропроект".

Стабільна діяльність теплових енергогенеруючих виробництв в умовах негативного оточення пов'язаного із поглибленням конкуренції стикається з проблемами створення та кращого застосування їх ресурсного гарантування. У першу чергу мова йде про недостатній рівень постачання природним газом, мазутом, вугіллям; низька якість цих енергоресурсів та їх непридатна

вартісна кон'юнктура; зависокі утрати енергії при виготовленні та постачанні, зв'язаних з низьким, застарілим технологічним станом ТЕЦ та ТЕС; непродуманість їх територіального розміщення, що створює проблеми при транспортуванні електроенергії.

Ті ТЕЦ та ТЕС, які працюють на вугіллі стикаються з проблемою відсутності у них складських площ, тому коли знижується використання електроенергії теплоелектростанції вимушені селективно вимикати генеруючі блоки, а при збільшенні їх вмикають знову, що вимагає належних витрат. У січні – лютому 2021 році вартісних перепадів не відбувалося завдяки нестачі електроенергії на ринку. Вартість якої зоставалася високою, тому споживачі ринку опинялися в дисбалансу. У той же час, конкурентна боротьба спричинила значну кризу на ринку теплоелектрогенерації. На початок 2021 року у цьому секторі електрогенерації потужність сягає без малого 4 000 мВт. при 8 000 – 10 000 у тому році. Це зменшує попит на вугілля і спричиняє до зупинки роботи шахт, через відсутності ринку. У той же час збільшилася кількість ТЕЦ , через що ДТЕК позбулася приблизно 800 МВт. генерації, які тепер доставляє «Центренерго». Все це спричиняє серйозну конкурентну боротьбу за поставку електроенергії між різними виробниками теплової генерації на українському ринку[6].

Українська гідроенергетика. «Тут провідну роль грає приватне акціонерне товариство «Укргідроенерго» – сама велика компанія в Україні, яка генерує електроенергію за рахунок кінетичної енергії води. 100% власності компанії належать державі. Компанія у своєму складі має десять гідроелектростанцій на самих великих українських річках Дніпро та Дністер. З них дві у Києві: ГЕС та ГАЕС, у Каніві ГЕС, у Кременчузі ГЕС, у Середньодніпровську ГЕС, у Запоріжжі Дніпровська ГЕС-1 та Дніпровська ГЕС-2, у Каховці ГЕС, у Новодністровську: Дністровська ГЕС та Дністровська ГАЕС» [7].

Більш ніж двадцять років ПрАТ "Укргідроенерго" вдало здійснює значні програми переобладнання та удосконалення устаткування та гідротехнічних конструкцій ГЕС та ГЕЦ. На протязі 2020 року ці роботи були проведені на сімдесят одному гідроагрегаті, це 70% від всіх встановлених агрегатів на станціях компанії. Це дозволило на 30-40 років збільшити строк експлуатації цього обладнання.

До малих ГЕС в Україні відповідно до закону «Про електроенергетику» [10] відносять станції потужністю менше 10 МВт. На сьогодні в Україні працює більш ніж сто таких ГЕС загальною потужністю близько 100 МВт.

«У цьому сегменті українського енергетичного сектору також працюють численні іноземні приватні компанії, зокрема норвезька «AICE Hydro AS» і австрійська «ANDRITZ Hydro» — дочірня компанія «Andritz Technology Group»» [8].

Перспектива використання програми «зелених» тарифів у гідроелектроенергетиці може стати поштовхом для залучення іноземних інвестицій в будівництво мікро-, міні- та малих гідроелектростанцій загальною потужністю до 10 МВт.

У той же час гідроенергетика наразилася на серйозні проблеми у плані конкуренції. З початком запровадження нинішнього ринку електроенергії "Укргідроенерго" одержує прибуток за вироблену та продану електроенергію тільки на організованих секторах її ринку. Це стосується і ринку допоміжних послуг, хоча Оператор системи передачі не надав ПрАТ функції ПДП утворивши надумані перешкоди для такої реєстрації.

Однак, така поведінка Оператора незавадила ГЕС та ГАЕС "Укргідроенерго", здійснити дуже важливу роботу на ринку допоміжних послуг тим самим забезпечивши стабільність та безперервність роботи ОЕС України. Так реагуючи на звернення керівництва НЕК "Укренерго" ПрАТ продовжувало з початку липня 2019 року сприяти

автоматичному та ручному налагоджуванню частоти та потужності, а також напруги та реактивної потужності.

Розпочавши функціонування у Новий ринок електроенергії, який розпочав свою роботу з 1 липня 2019 року створив для Товариства цілий ряд юридичних, економічних та технічних труднощів, які потурають правилам добросовісної конкурентної боротьби та негативно позначаються на фінансових наслідках роботи компанії.

Юридичні проблеми можна сформулювати наступним чином. «Закон України "Про ринок електроенергії" у статті 3 визначає, що ринок електроенергії працює на принципах конкуренції та відсутності дискримінації, є паритетним та з відсутністю збитків у кожному його секторі, він допомагає зростанню «зеленої» енергетики та продукує передумови для надійної роботи об'єктів електричної енергетики» [9].

Але автори цього законодавчого акту, декларуючи те що ринок електроенергії працює на принципах конкуренції та відсутності дискримінації, розповсюдили це право тільки на власників приватної генерації. А продуценти електроенергії, державні підприємства, а ще ПрАТ, державна доля у уставному капіталі яких складає п'ятдесят відсотків та вище не мають права укладання прямих двосторонніх договорів. Тим самим їх діяльність попадає під дискримінацію.

Таким чином згідно Закону України "Про ринок електроенергії" "Укргідроенерго" не має права заключення прямих двосторонніх договорів.

У той же час, стаття 62 цього Закону, говорить про те, що співучасників ринку можуть зобов'язати виконувати особливі зобов'язання для забезпечення загальносуспільних інтересів у ході діяльності енергоринку. Однак уряд своєю постановою зобов'язав реалізацію цих обов'язків здійснювати тільки ПрАТ "Енергоатом" та "Укргідроенерго" [10].

Згідно до п. 6 цієї Постанови, максимальна вартість реалізації згенерованої ПрАТ "Укргідроенерго"

електроенергії "Гарантованому покупцю" на е-торгах визначений обсягом середньозваженої істинної вартості на електроенергію, яку було випущено ГЕС та ГАЕС у квітні – травні 2019 року. Для "Укргідроенерго" цю вартість визначили 673,76 грн/МВт*год без ПДВ.

Цією ж постановою уряду було зобов'язано ПрАТ "Укргідроенерго", виставляти на реалізацію на електронних торгах об'єм неухильного продажу "Гарантованому покупцю" 20% об'єму відпуску електроенергії, згенерованої на гідроелектростанціях. Ця цифра була збільшена до 35% у серпні 2019 року новою постановою Кабінету Міністрів.

Такі дії уряду завадять безперешкодній діяльності ПрАТ на других секторах ринку електричної енергії, та створює перешкоди для можливості купувати електроенергію, вироблену ГЕС та ГАЕС «Укргідроенерго» промисловими компаніями. Не піддається логіці і те, що Міненерго України формуючи фінансовий план ПрАТ на 2019 рік, затвердило об'єм обов'язкового продажу 20% від виробленої ГЕС електроенергії. Виходячи

із цієї цифри «Укргідроенерго» планувало фінансування капітальних інвестицій, тому збільшення цих об'ємів призвело до неможливості виконання наміченого. У свою чергу це негативно вплинуло і на виробничий процес.

Також підтвердженням відсутності конкурентних умов та дискримінації по відношенню до "Укргідроенерго" є те, що згідно до Закону України "Про альтернативні джерела енергії" гідроенергетичні потужності ПрАТ, не співвідносяться до електрогенерацій, що використовують ВДЕ. Тому на їх електроенергію, не можливо установити "зелений" тариф. На відміну від інших учасників ринку відновлювальних видів енергії "Укргідроенерго" по новим правилам зобов'язане на основі конкуренції реалізувати згенеровану електричну енергію на організованих аукціонах.

За останні чотири роки в Україні створена потужна нормативно – правова база для розвитку «зеленої» енергетики. Це дозволило залучити у цей сектор за останні п'ять років майже 4,9 млрд. євро.

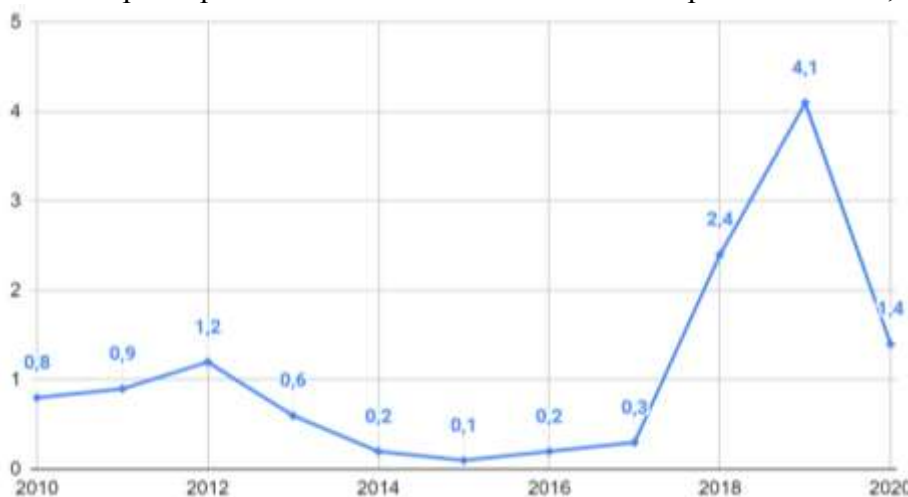

Рис. 2. Інвестиції у ВДЕ в Україні, млрд. дол. США

Джерело: українська асоціація відновлюваної енергетики

«За десять місяців 2020р. визначена потужність вітрових електростанцій та сонячних електростанцій дорівнює 1,11 ГВт та 5,98 ГВт, а по факту було вироблено 2,57 млрд.кВт год та 5,78 млрд.кВт год.

Найпотужнішими компаніями у секторі вітрогенерації є ДТЕК ВДЕ (45%); ТОВ «Віндкрафт Україна» (30%); ТОВ «Вітряні парки України» (14%); NBT AS (4%). Відповідно у секторі сонячної генерації є ДТЕК ВДЕ (10%); VR Capital (8,9%);

CNBM (5%); UDP Group(2,2%); Scatec Solar (2%); TIU Canada (1%).

Усього сектор відновлювальної енергетики України нараховує 881 суб'єктів електроенергетики для яких запроваджені «зелені» тарифи на електроенергію, яку вони генерували.

НКРЕКП з 01. 04. 2020 р. встановив «зелені» тарифи на електроенергію, яку вони виробили на рівні від 2,1954 грн/кВт·год (з ПДВ) до 15,807 грн/кВт·год (з ПДВ), таким чином середній «зелений» тариф дорівнює 9,0012 грн/кВт·год (з ПДВ), а це більш ніж вдвічі перевищує вартість аналогічної електроенергії в ЄС[11].

Що стосується малої гідроенергетики, енергії з біомаси, то вони виробляють порівняно з ВЕД та СЕС невелику кількість електроенергії, яка суттєво не впливає на її ринок [12].

Всі підприємства галузі є приватними.

Що стосується електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, залишається досить незначною та За результатами 2019 р. частка ВДЕ складає близько 9% від загальної кількості виробленої в країні електроенергії. А отже, основні угоди в цій сфері не мають значного впливу на стан конкуренції на ринку.

Однак у цій царині не так все просто. "Зелені" тарифи (прив'язані до євро) для генерацій відновлюваної енергетики значно перевищують вартість електроенергії, яку виробляють АЕС, ТЕЦ, ТЕС, ГЕС. Тому, генеруючи 9% електроенергії в ОЕС України, власники виробництв ВДЕ отримують 40 мільярдів гривень, які датуються щороку державою. Цей сегмент ринку має досить потужну корупційну складову і тому ці кошти, як правило попадають на рахунки потужних гравців, які мають великі активи на ринку ТЕЦ та ТЕС. А малі виробники «зеленої» електроенергії, залишаються ніщим.

У першу чергу це стосується Р. Ахметова, який володіє 85% теплових електростанцій та є власником найбільших вугільних шахт в Україні йому належать самі великі СЕС. Використовуючи впливу

на владу, олігархи, які працюють за "зеленим" тарифами здійснюють значний тиск на всю енергетичну систему країни. У результаті йде перерозподіл доходів, які отримують АЕС на рахунки великих власників генерацій ВДЕ, у першу чергу це відбувається через закони, які регулюють механізми "зелених" тарифів. Ці нормативні документи олігархи протягують через Верховну Раду з допомогою своїх лобістських груп.

Наступною ланкою у енергосистемі України є обленерго які самі по собі є малими монополістами. Вони володіють електромережами на конкретній території і саме вони, транспортують електричну енергію від генеруючих компаній або державної високовольтної лінії до прикінцевого покупця.

Щоб створити конкуренцію такій компанії, потрібно збудувати ще одну паралельну електромережу, а це дорого і простіше використати існуючу мережу, за певні кошти. Цим і користуються обленерго, які є природними монополістами з постачання електричної енергії.

Оскільки електромережі належать у кожній області природному монополістові: компанії "обленерго", постачальник немає вільного вибору контрагента.

Інші співучасники споріднених ринків примушені знаходитися у близькій співпраці з природними монополістами. На цих ринках у певній мірі присутня конкуренція, але щодо природних монополістів то без використання їх послуг вони не мають змоги діяти. У першу чергу це стосується ринку постачання електроенергії, на якому створений обширне поле для різноманітних порушень з боку природних монополістів, які у разі несумлінного поводження в договірних стосунках ставлять під загрозу постачання електричної енергії на суміжному ринку.

«Близько тридцяти обленерго, які функціонують в Україні, вже давно поділені урядом між невеликою кількістю магнатів. І у цьому сегменті енергоринку перше місце займає група ДТЕК Рината

Ахметова, яка володіє майже 50% цієї інфраструктури в Україні.

Бізнес-група VS Energy російських магнатів О. Бабакова, Є. Гінера, М. Воєводіна до недавнього часу володіла "Київобленерго", "Одесаобленерго",

"Житомир-", "Кіровоград-", "Рівне-", "Херсон-" і "Чернівціобленерго". У 2019 році перших два було реалізовано групі ДТЕК Ріната Ахметова, а акції тих п'яти, що залишилися на початку 2021 року повністю перейшли у власність Воєводіна.

Українські олігархи К. Григоришин та І. Коломойський володіють «Сумиобленерго», «Чернігівобленерго», «Полтаваобленерго». Григоришину одноосібно належать «Вінницяобленерго» та «Луганське енергетичне об'єднання» (ЛЕО).

Брати Ігор та Григорій Суркісі компаньйони у цьому бізнесі олігархів Ігоря Коломойського та Віктора Медведчука [13].

В Україні є велика чисельність споживачів електроенергії, котрі володіють електромережами, які використовуються для постачання електроенергією других покупців. У цьому випадку до електричної мережі входять: підстанції, розподільні установки та ліній електропередачі, які їх з'єднують, все це устаткування необхідне для транспортування та поділу електроенергії.

«2011 року, довжина вітчизняних електромереж була більш ніж мільйон кілометрів повітряних та кабельних ліній електричних передач напругою 6-750 кВ. Створення потужних електростанцій обумовили розвиток системоутворювальних мереж — ліній електропередачі 220, 330, 400, 500 і 750 кВ змінного та 800 кВ постійного струму»[14].

Українська ОЕС, з'єднує вісім електроенергетичних систем наступних регіонів — Дніпровськ, Донбас, Захід, Крим, Південь, Південно-Захід, Північ і Центр, всі вони зв'язані один з одним системоутворювальними та міжнародними лініями електричних передач високої напруги.

І у цьому сегменті електроенергетики ДТЕК Р.Ахметова займає провідне місце, а саме ДТЕК Мережі – операційна компанія, що здійснює поділ електричної енергії. Компанія обслуговує 5,4 млн. домогосподарств і 150 тис. підприємств у п'яти областях України, а саме: Київська, Дніпропетровська, Донецька, Одеська та м. Київ.

Висновки. Підводячи підсумки вищенаведеному, можна зробити наступні висновки:

1. Нині, ринок електроенергії можливо визначити наступним чином, він має високу консолідацію, невисоку конкурентну боротьбу та різноманітними махінаціями. Все це породжує невірноваженість, - генеруючі компанії, особливо державної форми власності, одержують збитки, а продавці – величезні прибутки.

2. Конкурентоспроможність кожної енергогенеруючої компанії потребує вдосконалення її ресурсного гарантування для дійової задіяння можливостей цих виробництв при пристосуванні до безперервно мінливих сучасних умов.

3. Проведений аналіз оцінки конкурентних переваг української електроенергетики показав її невисоку результативність, а діюча в країні побудова ринку електроенергії, основана на монополії окремих її учасників. Все це вимагає від українського ринку електроенергії перейти на впровадження моделей конкурентної групи, що дасть змогу створити дієві двосторонні взаємовідносини між компаніями, які приймають участь в ринку і більш ефективно використати особливості ресурсного гарантування потенції конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

4. Серйозною проблемою яка впливає на стан конкуренції в електроенергетиці є зловживання на енергоринку, а саме зміни ринкових цін і доходів впродовж певного часу в сегменті ринку на добу вперед, які характеризуються аномальними коливаннями. Дана проблемам створює

умови для корупції, завадить чесній конкурентній боротьбі.

5. Втрата конкурентоспроможності на енергоринку пов'язана у першу чергу з недолугістю його моделі та неопрацьованістю нормативно-правової бази, по – друге, істотну розбіжність між вартостями у кожному із сегментів, по – третє, брак ринку допоміжних сервісів, по – четверте, недієздатного механізму постійного спостереження та стягнень.

Література:

1. Про засади функціонування ринку електричної енергії України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 22, ст.781).
2. Основна місія дп наек «енергоатом» – безпечне виробництво електроенергії. URL : <https://www.energoatom.com.ua/ua/about-6/misia-7>
3. Рівненську АЕС переводять із російського палива на західне. Далі – власне виробництво? URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/aes-i-zaxidne-palyvo/30867085.html>
4. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 N 2019-VIII. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM056524.html
5. У 2020 році ДП «НАЕК «Енергоатом» зазнала чистих збитків на суму 4,8 млрд грн. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3206022-energoatom-zaversiv-minulij-rik-iz-cistim-zbitkom-48-milarda-statewatch.html>
6. Традиційна теплоелектрогенерація. URL : <https://energyx.com.ua/2020/01/02/>
7. Історія компанії. URL : https://uhe.gov.ua/pro_kompaniyu/istoriya_kompaniyi
8. Andritz, 2019. Ukraine - Big plans for Hydro. URL : <https://www.andritz.com/hydro-en/hydronews/hneurope/uk>.
9. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 №2019-VIII. Чинний зі змінами. URL : https://kodeksy.com.ua/pro_rinok_elektrichnoyi_energiyi.htm
10. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії : Постанова Кабміну № 483 від 05.06.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2019-%D0%BF#Text>
11. Орієнтири розвитку альтернативної енергетики України до 2030 р. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/orientyry-rozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030r>
12. «Зелена» енергія: сонце, вітер, біомаса. Законодавчі ініціативи й стан розвитку на початку

2019 року. URL : <https://ecolog-ua.com/articles/zelena-energiya-sonce-viter-biomasa-zakonodavchi-iniciatyvy-y-stand-rozvytku-na-pochatku>.

13. Велика приватизація обленерго. За яку команду грає Фонд держмайна? URL : <https://dzvin.media/news/velyka-pryvatyzacziya-oblenergo-za-yaku-komandu-graye-fond-derzhmajna/>

14. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 р. № 1130. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF#Text>.

References:

1. The Vekhovna Rada (2014), The Law of Ukraine “On the principles of functioning of the electricity market of Ukraine”, retrived from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/663-18#Text>.
2. The main mission of Energoatom is safe production of electricity, retrived from : <https://www.energoatom.com.ua/ua/about-6/misia-7>.
3. Rivne NPP is being transferred from Russian fuel to Western fuel. Next - own production? Retrieved from : <https://www.radiosvoboda.org/a/aes-i-zaxidne-palyvo/30867085.html>.
4. The Vekhovna Rada (2017), The Law of Ukraine “About the electricity market” retrived from : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM056524.html.
5. In 2020, Energoatom suffered a net loss of UAH 4.8 billion, retrived from : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3206022-energoatom-zaversiv-minulij-rik-iz-cistim-zbitkom-48-milarda-statewatch.html>.
6. Traditional thermal power generation, retrived from : <https://energyx.com.ua/2020/01/02/>.
7. Company history, retrived from : https://uhe.gov.ua/pro_kompaniyu/istoriya_kompaniyi.
8. Andritz (2019), Ukraine - Big plans for Hydro, retrived from : <https://www.andritz.com/hydro-en/hydronews/hneurope/uk>.
9. The Vekhovna Rada (2017), The Law of Ukraine “About the electricity market”, retrived from : https://kodeksy.com.ua/pro_rinok_elektrichnoyi_energiyi.htm.
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), “About approval of the Situation on assignment of special duties on participants of the electricity market for maintenance of general public interests in the course of functioning of the electricity market”, retrived from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2019-%D0%BF#Text>.

11. Guidelines for the development of alternative energy in Ukraine until 2030, retrieved from : <https://razumkov.org.ua/statti/oriientyry-rozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030r>.

12. "Green" energy: sun, wind, biomass. Legislative initiatives and the state of development in early 2019, retrieved from : <https://ecolog-ua.com/articles/zelena-energiya-sonce-viter-biomasa-zakonodavchi-iniciatyvy-y-stan-rozvytku-na-pochatku>.

13. Large-scale privatization of regional power companies. Which team does the State Property Fund play for? Retrieved from :

<https://dzvin.media/news/velyka-pryvatyzacziya-oblenergo-za-yaku-komandu-graye-fond-derzhmajna/>.

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), "About the statement of the State program of development of internal production", retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF#Text>.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2021 р.